

N

Muistelmia Länsi-Kannakselta

PERTTI VIRTARANTA *Länsi-Kannaksen murrekirja*. Kotiseudun murrekirjoja 3. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimiuksia 353, Vammala 1982. 259 s. + 32 kuvasivua.

Haastellaa yhes: uusikirkkolaisia ja kanneljärveläisiä murrepakinoita. Julk. Uusikirkko-Seura ja Kannel-Säätiö. Salo (ei painovuotta). 216 s.

»Länsi-Kannaksen murrekirja» jatkaa sarjaa, jossa aikaisemmin ovat ilmestyneet Someron ja Tyrvään murrekirjat, Pertti Virtarannan toimittamia nekin. Tämänkertainen murrekirja sisältää muisteluksia neljästä Länsi-Kannaksen entisestä pitäjämästä: Vpl. Uudeltakirkolta, Kuolemajärveltä, Koivistolta ja Johannekselta. Tekstit perustuvat Helsingin yliopiston suomen kielen nauhoitearkiston äänitteisiin; haastattelijoina ovat olleet arkiston assistentit ja stipendiaatit. Alustavasti nauhat on litteroinut Hilikka Korpela, ja Virtaranta on työn viimeistellyt.

Haastateltavat, joita teoksessa esiintyy yksitoista, ovat olleet ikäihmisiä jo v.

1939, jolloin sota ensimmäistä kertaa ajoi heidät kotiseudultaan. Vanhin kertojista on syntynyt v. 1871, nuorin 1893. Kaikkien heidän murteensa on evakkoaikanakin säilynyt melko hyvänä, vaikka varsinkin yleiskielen vaikutukselta ei täysin ole välttynyt kukaan. Haastattelut on tehty v. 1960—63 eri puolilla Etelä-Suomea, mistä nämä siirtolaiset ovat saneet uuden kotipaikkansa.

»Länsi-Kannaksen murrekirjalla» on ainakin kolmenlaista merkitystä. Ensinnäkin siinä on helppokäyttöisessä muodossa kielentutkimukselle tarpeellista aineistoa. Tähän mennessä ei autenttisia tekstejä ole Länsi-Kannakselta julkaistu paljonkaan, joten teos tulee todelliseen tarpeeseen. Toisekseen kirja tarjoaa aitoa silminnäköjäsentietoa Länsi-Kannaksen elämästä ja kansankulttuurista tämän vuosisadan alkukymmeninä: talviaikaisesta putkalla kalastuksesta, nuotanvedosta, hylkeenpyynnistä, merenkulusta, kauppamatkoista Viipuriin ja Pietariin ja paljosta muusta. Kolmanneksi teos pitää yllä Kannaksen läntisten rantapitäjien evakkojen ja heidän jälkeläistensä tietoisuutta taustastaan eli juuristaan, kuten nykyisin on tapana sanoa, ja ilmentää siten kannakselaista kotiseutuhenkkeä. Viimeksi mainitusta motiivista on osoituksena sekin, että aloitteen tämän murrekirjan laatimiseksi on tehnyt koivistolaisten kotiseutuyhdistys Koivikko-Säätiö. Myöhemmin ovat mukaan hankkeeseen tulleet myös Johannes-Säätiö ja Uusikirkko-Seura.

Kirjan lopussa on hyödyllinen katsaus Länsi-Kannaksen murteiden erityispiirteisiin sekä sanaluettelo. Kunkin pitäjän elämästä ja ihmisistä kertoo myös kiintoisa valokuvakuviutus.

Kokonaan toisella lailla kuin ääninauhoista kirjainnettu »Länsi-Kannaksen murrekirja» on syntynyt uusikirkkolaisia ja kanneljärveläisiä murrepakinoita sisältävä »Haastellaa yhes». Sen ovat julkaisseet Uusikirkko-Seura ja Kannel-Säätiö muistelmavalasista, jotka Uudenkirkon ja Kanneljärven siirtolaiset ovat itse kirjoit-

Kirjallisuutta

taneet vanhalla kotimurteellaan ja lähettäneet v. 1979—81 järjestettyyn keruukilpailuun. Kirjoittajia esiintyy teoksessa yli kuusikymmentä, ja pakinoita on mukana satakunta. Vähän toistakymmentä palasta on lisäksi litteroitu Helsingin yliopiston suomen kielen nauhoitearkiston äänitteistä. Pakinat on koonnut ja muokannut painoasuun toimikunta, johon ovat kuuluneet Alpo Kakko, Pertti Nikkanen, Esko Paju ja Erkki Taberman Uusikirkko-Seurasta sekä Artturi Kaltokari ja Viljo E. Terho Kannel-Säätiöstä.

On selvää, että kielen aitouden kannalta eivät kirjoituspöydän ääressä syntyneet murrepakinat ole vapaasta puheesta merkittyjen muistelusten veroisia. Kielen luonnollinen vaihtelu tasoittuu, ja mukaan pyrkii murteelle vieraita rakenteita. Pakinoiden murreasua julkaisijat ovatkin siltä osin korjailleet kuin ovat havainneet siinä kirjoittajien uuden kotiseudun murretta tai kirjakieltä. Varsinkin syntaksissa kirjakielen vaikutus tuntuu silti monin paikoin yhä. Mutta tätä kirjaa ei ole tarkoitettukaan ensi sijassa kielimateriaaliksi. Sisällöllä, muistoilla menetetyistä kotiseudusta, on tällaisessa teoksessa vähintään yhtä suuri merkitys kuin kieliänsä. Tässä yhteydessä kieli ei ole itseisarvo vaan osa jakamatonta perinnettä, jota vaalimaan kirja on tarkoitettu.

»Haastellaa yhes» on monin paikoin ulkopuolisellekin nautittavaa luettavaa. Suuri osa pakinoista on syntynyt todellisesta muistelemisen ja kertomisen ilosta, ja monissa on selviä taiteellisia ansioita: iskeytyä, huumoria, kerronnan lennokuutta. Pakinat on ryhmitelty yhdeksään eriaiheiseen jaksoon. Jaksojen aihepiirejä kuvatkoot otsikot »Lapseen ja nuoreen ollees», »Rahapyyvöös ja kotihommiis», »Erikoisii ihmisii ja metkoi tapahtumii», »Parvee [= naimisiin] mänö ja hautamine», »Lustipito ja muut leikit», »Kaskuloi ja tarinoi», »Sova jalos ja evakoos».

Teoksessa on murrepakinoiden lisäksi kartta Uudenkirkon ja Kanneljärven sijainnista, tietoja kuntien vaiheista, Veikko Ruoppilan kirjoittamat saatesanat ja luettelo harvinaisimmista murre sanoista

käännöksineen. Kirjan mainion piirroskuvituksen on laatinut Sakari Rokka.

TAPANI LEHTINEN